

ארבע כבות – הקול הפנימי

ביאור כוונות ניגון "ארבע כבות"

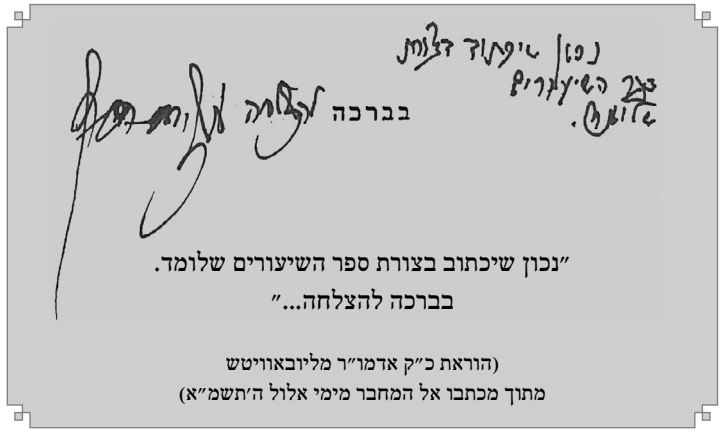
מאת

הרב יצחק גינזבורג

עריכה

איתיאל גלעדי

תשורה משמחת נישואי
אליה מבשר טוב ו**שני**
אור ל־כ"ד באדר תשפ"ה
מתנת משפחות הלל - כליל החורש

ג	ל	ע	י	נ	י
ו	א	ב	י	ט	ה
נ	פ	ל	א	ו	ת
מ	ת	ו	ר	ת	ך

© ה'תשפ"ה

התוכן

פתח דבר ..... ה

רמזי השמות ..... ו

ארבע בבות – הקול הפנימי ..... ט

קיצור מהלך השיעור ..... ט

א. קולמוס הנפש ..... י

ב. ארבע בבות: עליה בארבעה עולמות ..... יד

ג. השמעת הקול הבלתי־נשמע ..... כג

ד. ארבע בבות בחתונה ..... לב

ביאור ארבע בבות ..... לו

תווי ניגון ארבע בבות ..... מ

פתח דבר

לרגל חתונתם של אליה מבשר־טוב שיחי׳ הלל ושני תחי׳ לבית כליל החורש אנו מגישים שיעור מיוחד שמסר מו״ר הרב יצחק גינזבורג שליט״א עבור ההסכת ״צמאה״, שעסק בכוונות הניגון ״ארבע בבות״ שייסד אדמו״ר הזקן בעל התניא.

לימדונו רבותינו שהזמן שבו שרים ״ארבע בבות״ הוא זמן מוכשר לתשובה, מפני שזו עת רצון למעלה (אדמו״ר המהר״ש). ועוד לימדונו שכששרים את הניגון הזה בטהרת הלב, לאחר ההכנה הראויה, אפשר לפעול ישועה פרטית בבני ובחיי (אדמו״ר הרש״ב). כה גדלה מעלתו של הניגון, עד שנזהרים לנגן אותו רק בזמנים מיוחדים: י״ט כסלו, שלושה רגלים, פורים, ימי התשובה וכמובן בשעה שמובילים את החתן והכלה לחופה, רגע לפני שבני הזוג ״שבים בתשובה״ זה אל זה.

לכבוד הוצאת חוברת זו כיבד אותנו הרב ברמזים מופלאים על שמות החתן והכלה, וכן בפרק נוסף בשיעור, המתאר את הכוונות המיוחדות לשירת ארבע בבות בחתונה.

כיוון ש״אין בית מדרש בלא חידוש״ הבאנו פרק משיעור נוסף, שבו מוסבר מבנה ההתבוננות בקיצור, עם היבטים עמוקים נוספים.

אנו מאחלים לזוג הצעיר בנין בית נאמן בישראל, בית של שליחות ועבודת ה׳ בשמחה, באהבה וביראה, בית של ניגונים קדושים שיעוררו לבבות רבים לתשובה, בית שיפעל את הפעולה האחרונה לגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו תיכף ומיד ממש!

כ״ג אדר תשפ״ה

רמזי השמות

מזל טוב לחתן ולכלה, למשפחות ולכל הידידים! שיזכו לבנות בית נאמן בישראל בשמחה רבה!

אליה מבשר־טוב שני = 965, והנה – שלשה רמזים:

א. "**שער השמים**"[א] – שיזכו לבנות בית, מקדש מעט, שהוא שער השמים, המקום שבו מתחברים ומתיחדים האש והמים. ישנם שני מיני אהבה[ב]: "אהבה כאש", שהיא אהבה רגשית, כאהבת דוד ורעיה, "רשפיה רשפי אש שלהבתיה"[ג]; ו"אהבה כמים", שהיא אהבה טבעית, כאהבת אח ואחות. על המים נאמר גם שהם "מצמיחים כל מיני תענוג"[ד], רמז ל"אהבה בתענוגים"[ה], השיא של שיר השירים, "קדש קדשים"[ו]. ב"שער השמים" של הזוג מתיחדים האש והמים, שני מיני האהבה, בתנועת מטוטלת תמידית שמאפשרת לאהבות לאזן זו את זו ולהפרות זו את זו: האהבה כאש מולידה צמאון לאהבה כמים, והאהבה כמים מולידה רעב לאהבה כאש.

ב. "**איזהו חכם המכיר את מקומו**". חז"ל אומרים שלשון "הכרה" היא לשון נישואין[ז]. המקום האמיתי של כל אחד ואחד (הן בעולם הזה והן בעולם הבא) הוא יחד עם בן/בת זוגו, כאשר שכינה שורה ביניהם. הכרה היא פנימיות הדעת, פנימיות היחוד של "והאדם ידע את חוה אשתו"[ח].

א. בראשית כח, יז.
ב. תו"א ס, ד (ובריבוי מקומות).
ג. שיר השירים ח, ו.
ד. שערי קדושה א, ב. תניא פ"א.
ה. שיר השירים ז, ז.
ו. ידים פ"ג מ"ה.
ז. רות רבה ב, ה.
ח. בראשית ד, א.

ישנם שלשה מאמרי חז"ל הפותחים בביטוי "איזהו חכם" – "איזהו חכם הרואה את הנולד"[ט] כנגד ספירת החכמה, שמתאפיינת בחוש הראיה; "איזהו חכם הלומד מכל אדם"[י] כנגד ספירת הבינה – זהו "חכם בבינה"[יא], מה שהתלמיד חכם לומד מחכם האמת, הרבי; "איזהו חכם המכיר את מקומו"[יב] כנגד ספירת הדעת, שמציינת יחוד וחיבור חתן וכלה, כנ"ל.

ג. "**לא ידעתי נפשי**"[יג]. זהו ביטוי חשוב משיר השירים, "קדש קדשים", כנ"ל. כשמתחתנים זוכים להגיע לנקודה העליונה ביותר של הנשמה, נקודה שבה החתן והכלה הם אחד ממש. הנקודה הזו נקראת בקבלה "רישא דלא אתידע" (רדל"א), הראש שלא נודע[יד]. זהו מקום של **אמונה פשוטה**, שעולה בגימטריא "**שכינה ביניהם**"[טו] (וגם **אני אוהב אותך**), ולה רומז הפסוק "לא ידעתי נפשי". כיוון שחגגנו זה עתה את פורים, נוסיף גם **שאליה מבשר־טוב שני** עולה בגימטריה 5 פעמים "**עד דלא ידע**"[טז] (5 פעמים הן כנגד חמשת הספקות – וכנגדן חמש ודאויות – שברדל"א, כמבואר בכתבי האריז"ל[יז]), היינו ממש "לא ידעתי נפשי", רדל"א כנ"ל!

באופן פשוט יותר, כל חתן וכלה, עד שהם מתחתנים הם בבחינת "לא ידעתי נפשי": לא ידעתי מי אני ובשביל מה אני. אנחנו מתקרבים לחג החירות, וחז"ל קושרים פסוק זה ליציאת מצרים: "כשהיו ישראל במצרים משועבדין בטיט ולבנים והיו מאוסין ובזויין בעיני המצריים, וכשנעשו בני חורין ונגאלו ונעשו סגנים על כל באי עולם, והיו אומות העולם תמהות ואומרות: אתמול הייתם עובדים בטיט ולבנים והיום נעשיתם בני חורין וסגנים על כל העולם?!

ט. תמיד לב, א.
י. אבות פ"ד מ"א.
יא. ספר יצירה פ"א מ"ד.
יב. ראשית חכמה ענוה ז, על פי אבות פ"ו מ"ו; סנהדרין לז, א.
יג. שיר השירים ו, יב.
יד. וראה מק"מ לזהר ח"ג כו, ב.
טו. סוטה יז, א.
טז. מגילה ז, ב.
יז. ע"ח שי"ב פ"ד. נתבאר באריכות בחסדי דוד הנאמנים סימן כה ועוד.

והיו ישראל אומרים להם: כשם שאתם תמהים עלינו, כך אנו תמהים על עצמנו! וקראו על עצמן: 'לא ידעתי נפשי שמתני'"[יח].

הפליאה והתמיהה הזו צריכה להיות נחלת חלקם של כל חתן וכלה הבאים לבנות בית נאמן בישראל: אתמול היינו משועבדים במאסר הרווקות, לא ידענו לצאת מעצמנו אל הזולת, והיום אנחנו נעשים בני חורין, חתן וכלה דומים למלך ומלכה! "לא ידעתי נפשי".

יח. שיר השירים רבה ו, יב.

ארבע בבות – הקול הפנימי[א]

קיצור מהלך השיעור

לכבוד הילולת אדמו"ר הזקן נמסר, עבור פודקאסט הניגונים של "צמאה", שיעור מיוחד על גולת הכותרת של ניגוני אדמו"ר הזקן, ובעצם של הניגונים החסידיים בכלל – ארבע בבות. זהו שיעור מעמיק על תכלית הנגינה בעבודת ה' ועל כוחו של הניגון להוציא מהנפש את המעמקים הנסתרים ביותר. **פרק א** מסביר את ענינו של הניגון, שצריך להיות עדין ורב־גוני, את ההתפתחות הרוחנית שעוברים במהלך הניגון, ובעיקר את תפקידו כ"קולמוס הנפש" המביא לידי ביטוי גם את מה שהדבור לא יכול לבטא. **פרק ב** מפרש בפירוט ובעומק את ניגון ארבע בבות עצמו, על יסוד דברי רבותינו נשיאי חב"ד, ומתאר את תהליך העליה אותו אמור המנגן לעבור כשהוא עולה מעולם לעולם. **פרק ג** מעמיק ברבדיו השונים של קול האדם – מהקול הפנימי והנעלם ביותר עד לגילוי המפורש בדבור – ומסביר איזה עומק נפשי נחשף על ידי ניגון מכוון בכלל וארבע בבות בפרט, בתהליך עמוק של תשובה וגאולה. הפרק בנוי על מבנים מרובעים – החל מהמבנה של התפתחות הקול, ועד למבנה הניגון על פי חכמה המוזיקה – שכל אחד מהם נותן עוד מבט על המבנה ה'מרובע' של ארבע בבות. שיעור מיוחד שאסור להפסיד – ואחריו כדאי לשבת שוב ולנגן את ניגון ארבע בבות מתוך התעוררות תשובה. **פרק ד**, שנוסף במיוחד לכבוד החתונה, מבאר את הקשר המיוחד של הניגון לשמחת חתן וכלה, כנהוג לנגנו בשעת החופה, עם הסבר מחודש ומהפכני למבנה הניגון.

א. מוצאי ח' טבת תשפ"ד – כפ"ח (עם הוספה לקראת החתונה – רשימת הרב מי"ט אדר תשפ"ה); נרשם על ידי איתיאל גלעדי. לא מוגה.
לצפייה בשיעור: youtube.com/watch?v=LCkagSFeovM

א. קולמוס הנפש

ניגונים מגן עדן

הערב נדבר על אדמו״ר הזקן, בעל התניא והשו״ע, והניגונים שהוא חיבר, ובמיוחד הניגון המיוחד שהוא חיבר שנקרא ארבע בבות, עליו אפשר לומר שהוא ה׳כתר׳, או אפילו ׳היהלום שבכתר׳, של כל ניגוני חב״ד וכל ניגוני החסידות בכלל.

מהו ניגון? קודם כל, נציין שהמושג החסידי ׳ניגון׳ הוא חידוש. במקרא שרש **נגן** מתייחס דווקא לנגינה בכלי, ולא לשירה בפה[ב]. לעומת זאת, בלשון חסידים ניגון הוא קודם כל בפה, עד שהביטוי החסידי הוא ׳זאג א ניגון׳ (׳תאמר ניגון׳). אכן, כשם עצם אין בתנ״ך את הצורה ׳ניגון׳ אלא רק ׳נגינה׳[ג] או ׳מנגינה׳[ד], כך שאפשר לומר שנגינה/מנגינה היא דווקא בכלי – כך גם בלשון המדוברת – ואילו הצורה החדשה ניגון יכולה להיות גם ובעיקר בפה.

השרש של המלה ניגון, **נגן**, מורכב מהשערים **נג** ו־**גן** – שני השערים שיוצאים מצירוף האותיות **ג** ו־**נ**, דהיינו, ה״פנים״ (**גן**) וה״אחור״ (**נג**) של אותו שער[ה]. ה״פנים״, **גן**, הם גם במובן של **גון** – יש הרבה גוונים בתוך הניגון. דורשים[ו] שמקור הניגון הוא בגן עדן מקדם. ניגון צריך להיות עדין, גן עדן. יש מי שכותב[ז] ששרש **נגן** קרוב לשרש **נגע** – על שם נגיעת האצבעות במיתרי הכלי, **נגינה** עדינה שממשיכה את הענג של גן עדן (הכל בסוד ״ונהר יֹצא מעדן להשקות את הגן״[ח] – המשכת עדן־נהר־גן, כנודע[ט]) – ניגון עדין

ב. ראה קונקורדנציה (מנדלקורן) שרש **נגן**.

ג. תהלים סא, א; עז, א; איוב ל, ט; איכה ג, יד; ה, יד.

ד. איכה ג, סג (ראה ראב״ע).

ה. **גן־נג** היינו הפנים והאחור של הבינה דאלב״ם (ראה עמק המלך ש״א פ״ח, ועוד) – וכן הבינה בצירופי האותיות לפי ציורן. בינה היא סוד גן עדן (בכל עולם) – מקום קבלת השכר, גילוי האלקות – כנודע (ראה קהלת יעקב ערך ׳גן׳; תניא פל״ט. ובכ״מ).

ו. ראה זהר ח״ג רכג, ב. ראה אשא עיני מאמר ״אזכרה נגינתי בלילה״ (ובהערה ט שם).

ז. בראשית ב, י.

ח. זהר ח״א כו, א (ובכ״מ); ספר הליקוטים ולקו״ת על ישעיה פנ״ח.

הוא רווי תענוגים[ט]. את כל העצים – כל התענוגים – שבתוך גן עדן מגדלים עם שירה, עם תדרים של געגועים ושל שמחה. יש שני סוגי ניגונים – סוג אחד של ניגוני דבקות, של געגועים, של מחשבה עמוקה, וסוג אחד של ניגוני שמחה, ניגוני ריקוד, ניגונים של "ופרצת"[י], כאשר באמצעות הניגון ניתן לצאת מכל הגבולות והמגבלות של הנפש.

ניגון "כאור נגה"

השער **נג**, ה"אחור", הוא לשון **נגה**. הפסוק אומר "וְאֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ הוֹלֵךְ וָאוֹר עַד נְכוֹן הַיּוֹם"[יא] – "אור **נגה**" הוא עמום ומלא גוונים שונים[יב] וככל שהוא גובר והולך "עד נכון היום" הוא מתבהר והגוונים השונים מתחברים לאור פשוט. "אור נגה" מתחיל מאור הירח וכשהוא מגיע ל"נכון היום", לאור השמש הפשוט, מתקיים בו "והיה אור הלבנה כאור החמה"[יג], כאשר שרש **נגן** משקף את ההתקדמות מ"אור **נגה**... עד נכון" (וכן "**עד נכון**" הוא סוד **עדן**, עדינות הניגון הנ"ל).

התהליך של "ואֹרח צדיקים כאור נגה הֹלך ואור עד נכון היום" מתאים לכך שכמעט כל ניגון חסידי מתחיל בחלק נמוך, שקט ואיטי יותר ובהמשך מגיע לשיא חזק, מהיר, בהיר ושמח. הרבי הרש"ב הדגיש[יד] שיש לתת את מלוא המשקל לחלק הנמוך־השקט, בלי להזדרז להגיע לחלק השני, ורק כך מגיעים לשיא הניגון באופן הנכון. התקדמות הניגון היא מעבר ממצב של

ט. שרש התענוג הוא הראש השני שבכתר, רישא דאין, סוד "אין מזל לישראל" (שבת קנו, א. ראה בעש"ט עה"ת לך אות כו), וד"ל.

י. בראשית כח, יד.

יא. משלי ד, יח (וראה ביאור הגר"א ומלבי"ם עה"פ).

יב. ה־**נגה** כולל "שקר **חן**" (משלי לא, ל), הרע **שבנגה**, ו'**חן** אמת', **הטוב שבנגה**, שהוא ההולך ומתחזק עד נכון היום בתהליך של "אתהפכא **חשוכא לנהורא**" (ע"פ זהר ח"א ד, א) המתואר בפסוק "ואֹרח צדיקים כאור נגה וגו'" – עד שמגיעים ל"**חן חן** לה" (זכריה ד, ז), שכל החן הוא בקדושה.

יג. ישעיה ל, כו.

יד. ראה סה"ש תורת שלום שמח"ת פר"ת.

קטנות מוחין, חיפוש והשתוקקות, לגדלות מוחין, בהירות נפשית – קטנות קודם לגדלות[טו].

בעבודה אפשר להסביר את תהליך ה"אֹרח צדיקים", מריבוי גוונים של "אור נגה" עד לאור "היום" הפשוט לפי מושגים שאנחנו משתמשים בהם במקום אחר – פתיחות־הזדהות־התכללות[טז] – בתוך הצדיק עצמו ("ועמך כֻּלם צדיקים"[יז]): ראשית הדרך היא "אור נגה", פתיחות לריבוי גוונים – ריבוי דרכים בעבודת ה' וריבוי צדיקים; אחר כך מגיעים "עד נכון", עד להתמקדות במה ש"נכון" עבורי והזדהות עמו; ובסוף מגיעים ל"היום", התכללות כל הגוונים השונים בתוך הגוון האחד הנכון לי – שהופך לאור לבן פשוט הכולל את כל הגוונים כאחד.

הניגון קולמוס הנפש

בכללות, הענין של שירה ונגינה בעבודת ה' הוא לבטא את הרגש הכי עמוק שיש בנפש, הרגש הכי עמוק בלב. לאדמו"ר הזקן, בעל הניגונים המקוריים של חב"ד – שנקראים ניגונים מכוונים – יש פתגם מפורסם, על ההבדל בין דבור לניגון – "הדבור הוא קולמוס הלב והניגון הוא קולמוס הנפש"[יח].

האדם נקרא מדבר, הוא מבטא את עצמו בדבור, כמו שכתוב בתורה כאשר ה' ברא את האדם – "ויהי האדם לנפש חיה"[יט], שאונקלוס מתרגם "לרוח ממללא". מהות האדם היא היותו מדבר, מבטא את עצמו – יש לו מלים לבטא את עצמו יפה לזולת. זו כוונת אדמו"ר הזקן ש"הדבור הוא קולמוס הלב" – האדם נותן ביטוי בדבור שלו לכל מה שקורה אצלו בתוך הלב, הדבור מבטא את רחשי הלב, הוא הקולמוס שכותב את כל הרחשים, "רחש לבי

טו. אמרי פנחס אות תתשכ. ראה סוד ה' ליראיו ש"כ.

טז. אשא עיני מאמר "פתיחות הזדהות התכללות".

יז. ישעיה ס, כא.

יח. שיחת א' דחה"ש תש"ב סעיף א (סה"ש תש"ב עמ' 122). **לב נפש** עולה (יהלום **אהיה** העולה) ב"פ **רלא** (סוד "**רלא** שערים פנים ואחור"), סוד **נתיב**, כמבואר בתחלת עמק המלך (ש"א פ"ד) בסוד עולם המלבוש, מדרגת "קדמון" שלפני הצמצום, אליה מגיעים על ידי יחוד שני הקולמוסים, וד"ל.

יט. בראשית ב, ז.

דבר טוב״כ. אבל לניגון יש מעלה יותר גדולה מהדבור, ״הניגון הוא קולמוס הנפש״ – הקולמוס של החיות, הרוחניות וגם האלקות. הנפש האלקית של היהודי היא ״חלק אלוה ממעל ממש״כא, והחלק הזה של נפש היהודי מתבטא דווקא כשהוא מנגן. כלומר, אדם יכול לבטא חוויות פנימיות, עצמיות, דווקא בשירה שלו, בניגון שלו.

בכלל, גם את הדבור צריך לנגן – צריך לייחד את שני הקולמוסיםכב. כתובכג שאדמו״ר הזקן, בעל התניא, בעל הניגונים שאנחנו מדברים עליהם עכשיו, אף פעם לא דיבר סתם – כל דבור הוא דיבר מתוך ניגון, עם מנגינה. גם כאשר קוראים בתורה – לא קוראים רק את המילים. יש בתורה ארבעה רבדים – טעמים, נקודות, תגים, אותיותכד. המדרגה הכי גבוהה של התורה היא הטעמים, המנגינה, הנעימה של התורהכה. כתובכו שמשיח יבוא לדרוש את הטעמים של התורה. בעולם הזה אנחנו לא מבינים את הטעמים. הטעמים מביעים משהו, אומרים משהו כל כך עמוק וכל כך פנימי שאין לנו מילים לתאר אותו. כתוב שכאשר יבוא משיח הוא גם ימצא את המילים שמאפשרות לחבר את המנגינה של התורה (״קולמוס הנפש״), הטעמים של התורה, עם הדבור שמובן בשכל האדם (״קולמוס הלב״). כל **קולמוס** מתחיל **בקול**כז

כ. תהלים מה, ב.

כא. תניא פ״ב (ומופיע כן בשפע טל, הקדמה בן מאה שנה). ע״פ איוב לא, ב.

כב. והרמז: קולמוס במילוי – **קוף וו למד מם וו סמך** – עולה ב״פ **קולמוס**, שלמות של **כב** (אתוון דאורייתא, אותיות הביטוי של הלב וגם של הנפש) ברבוע (העולה **עתיד**, שלמות הגילוי דלעתיד)!

כג. לוח ״היום יום״ ח׳ אד״ר וכ״ג אלול.

כד. ראה באורך ע״ח ש״ה ובכ״ד.

כה. **טעם** עולה **ניגון** (בכתיב המלא המקובל היום) – הניגון נותן טוב טעם לחיים.

כו. ראה רש״י שה״ש א, ב; לקו״ת צו יז, א ואילך. ובכ״מ.

כז. וכדלקמן פ״ג באריכות על מדרגות הקול השונות. האותיות הנוספות, **מוס**, רומזות לסוד ״**ם** ו״**ס** שבלוחות בנס היו עומדין״ (שבת קד, א) – מדרגות **תבונה** (״**ארח צדיקים**״) ואמא עילאה (ע״ח שער הכללים פי״א), ״עולם הבא״ ו״לעתיד לבוא״ (ע״ח שט״ו פ״ה), הכל בסוד הבינה, מקום גן עדן, כנ״ל הערה ד.

– הקול העדין, הנמשך מעדן (כנ״ל), מאפשר לאחד את הניגון העדין עם הדבור העדין[כח].

עד כאן הקדמה אחת, שהמנגינה היא קולמוס הנפש. כמו שכבר אמרנו, יש שני סוגי נגינה – ניגונים עמוקים, של דבקות וגעגועים, וניגוני שמחה וריקוד. צריך את שניהם, הם משלימים אחד את השני.

ב. ארבע בבות: עליה בארבעה עולמות

ארבע שליבות הסולם

עכשיו נדבר על הניגון המיוחד שהזכרנו קודם, הניגון של אדמו״ר הזקן שנקרא ׳ארבע בבות׳. השם ארבע בבות אומר שיש לניגון ארבעה חלקים, ארבעה שלבים, כמו סולם עם ארבע שליבות. המלה הכי יסודית במוזיקה היא סולם – סולם העליה. יעקב אבינו חלם על ״סֻלָּם מֻצָּב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עֹלִים וְיֹרְדִים בו״[כט]. ככה בסולם הנגינה יש עליות וירידות.

בחכמת הסוד, הנסתר, הקבלה, יש בסולם ארבע שליבות – ארבעה עולמות:

כח. ניגון עדין הוא בסוד גן עדן העליון שבעולם הבריאה, לו זוכים על ידי כוונת המצוות כדבעי, ודבור עדין הוא בסוד גן עדן התחתון שבעולם היצירה, לו זוכים על ידי מעשה המצוות (ש״הוא העיקר״) כדבעי. הכל מתייחד על ידי ההמשכה מ״עדן״, העדינות של עולם האצילות (״עדן״ היינו ספירת החכמה, הנמשכת בכל עולם האצילות, בסוד ״אבא מקנן באצילות״), כאשר מתגלה ש״אצילות איז אויך דא״ (ראה סוד ה׳ ליראיו ש״ב פ״ה) – שבכל העולמות מורגש ש״אב אחד לכולנו״ (מלאכי ב, י), הגילוי של ׳טאטע זיסע׳ בכל לבושי הנפש (מחדו״מ שכנגד עולמות בי״ע) – והכוונה והמעשה בפועל מתייחדים, כפירוש הבעל שם טוב (כש״ט קה״ת אות ט־א) ל״חכם לב יקח [בכל מצוה שהוא מקיים] מצות [לשון רבים, הכוונה והמעשה]״ (משלי י, ח), וד״ל.

כט. בראשית כח, יג. האותיות המתחלפות בשרשים **חלם** ו־**סלם** הן **חס**, פרצוף הנצח של אלב״ם – סוד ״למנצח״, מקום הניגון. כמו שהניגון צריך להיות עדין ואצילי כך הוא צריך להיות ׳חלומי׳, הגשמת חלום (לכן יש מי שחולמים ניגונים).

העולם התחתון, שאנחנו פה בתחתית שלו, נקרא עולם העשיה – עולם של מעשה. כאן, בעולם שלנו, "המעשה הוא העיקר"[ל] – צריך לעשות דברים טובים כל יום ויום, כל שעה ושעה.

מעל עולם העשיה נמצא עולם היצירה, עולם של רגש, של אהבה ויראה ורחמנות ושאר הרגשות שיש לאדם.

מעל עולם היצירה יש את עולם הבריאה, עולם של שכל – שכל מופשט יחסית. אבל גם שכל מופשט הוא לא התכל'ס, התכל'ס היא להגיע למעלה מהשכל.

למעלה מהשכל יש רצון פשוט, תענוג פשוט, אמונה פשוטה. המקום של כל הדברים הללו הוא עולם האצילות. מי שנמצא בתוך עצם האמונה שלו, בתענוג האלקי שלו וברצון שלו לקיים את רצון ה' – נמצא בעולם האצילות, זו הדרגה הכי גבוהה, שהיא באמת התכל'ס של העליה.

"מלאכי אלהים עלים וירדים בו" – אחרי שעולים צריך גם לרדת. כמו שיש "ירידה צורך עליה"[לא] יש גם "עליה צורך ירידה"[לב] – צריך לעלות הכי גבוה כדי לרדת ולהחדיר את האור הכי גבוה בעולם שלנו, כדי לשתף את כל מי שנמצאים בעולם באור הזה, כשהתפקיד שלנו, עם ישראל, הוא אפילו להיות אור לגוים[לג]. הכל קורה באמצעות הסולם הזה, של העליה והירידה של הניגון.

לכן יש פה ניגון שמחולק לארבע בבות. את הבבא הראשונה מתחילים בעולם העשיה, אחר כך עולים לעולם היצירה, לעולם הבריאה ולעולם האצילות. אחר כך אפשר לרדת ולהביא את כל האור הזה, מטען של כח ואנרגיה, למטה – לחיים היום־יומיים.

ל. ע"פ אבות פ"א מי"ז.

לא. לקו"ת בהר מא, א ע"פ מכות ז, ב. ובכ"מ. ראה אמונה ומודעות מאמר "עיקרי האמונה של פנימיות התורה" עמ' רד; שיעורי כ"כ"א חשון תש"פ (והבאים אחריהם).

לב. ראה תשובת השנה מאמר "נעוץ סופן בתחלתן".

לג. אברבנאל על ישעיה פמ"ט, ע"פ לשון הנביא בפסוק ו (וקודם לכן – מב, ו).

חווית ארבעת העולמות

עכשיו נסביר מה בדיוק צריך להיות הרגש בכל אחת מארבע הבבות. זהו ניגון מכוון, וכעת נסביר מה בדיוק אדמו״ר הזקן כיוון כאן, מה אני, היהודי ששר את הניגון הזה, צריך לחוות בכל עולם. הצאצאים של אדמו״ר הזקן – הרביים של חסידות חב״ד, שהסבירו את הניגון הזה, את הכוונה המכוונת של המלחין – השתמשו במונחים שעכשיו נאמר[לד]:

עשיה: הזזה עצמית

הם אמרו שבחלק הראשון של הניגון, בו נמצאים בעולם העשיה, החויה היא של העתקה, הזזה עצמית והעמקה – אלו הביטויים שלהם. העתקה היא כמו שכתוב בתורה ״ויעתק משם״[לה] – שאדם עוזב את מקומו הראשון ורוצה להגיע למקום אחר לגמרי בנפש. במראה הסנה, הנבואה הראשונה של משה רבינו, הוא ראה מרחוק את ״הסנה בוער באש והסנה איננו אֻכָּל״[לו] ואמר ״אסורה מכאן להתקרב לשם״[לז]. הוא ראה משהו, אבל כדי לקלוט יותר טוב את האור הוא צריך לצאת מהמעמד והמצב הראשוני שלו ולהגיע למקום אחר בנפש. זו התחלת עבודת ה׳ – שאני לא מבסוט מעצמי איך שאני עכשיו, ואני יודע שדבר ראשון אני צריך לעזוב את המקום העכשווי, המקום הנפשי שלי, ולהגיע למקום אחר, יותר טוב.

לתנועת הנפש הזו קוראים ׳העתקה׳ וגם ׳הזזה עצמית׳[לח]. לפעמים התנועה הזו קורה גם עם זעזוע מסוים, שאני חייב פתאום לעזוב את המקום העכשווי ולהגיע למקום אחר. תוך כדי ההזזה העצמית הזו, ההעתקה ממקום למקום,

לד. אג״ק מוהריי״צ ח״ב אגרת תסא (הובא בהתמים ח״ב עמ׳ נח ואילך; ספר הניגונים ח״א עמ׳ מג). התבאר בשיעור ט״ז כסלו תשנ״ג (וראה עלון גל עיני 38); י״ט כסלו תשע״ו פ״ז; ניחום אבלים בט׳ מרחשון תשע״ח.

לה. בראשית יב, ח.

לו. שמות ג, ב.

לז. רש״י עה״פ.

לח. את הכח וההשראה להזזה עצמית מקבלים ממצות מזוזה. **מזוזה עולה א־דני**, שם המלכות (ומבצע מזוזה מקביל בעשרת המבצעים למלכות), הספירה המאירה בעולם העשיה – ראשית העליה.

יש גם העמקה[לט]. צריך להעמיק – 'מה אני עושה בחיים? מה אני רוצה? בשביל מה אני כאן בעולם הזה? בשביל מה ה' ברא אותי?'.

כל אלה שייכים לתחושה הראשונה, השלב הראשון של עבודת ה' – הזזה עצמית, העתקה, תוך כדי העמקה.

יצירה: מרירות ותקוה

אחר כך מגיעים לשלב השני, שהוא עליה מעולם העשיה לעולם היצירה. עולם היצירה הוא עולם של רגש. רגש טוב הוא רגש של שמחה או של אהבה, לדוגמה, אבל יש גם רגש שאדם מרגיש לא הכי טוב – שהוא ברגש של מרירות נפשית. מהי מרירות? שמר לי. עכשיו אני מבין כמה אני רחוק מה', מאור אין סוף, מהטוב המוחלט, העצמי, שהוא הקב"ה. אני רוצה אותו – אבל אני רחוק ממנו. הרגש שמתעורר, שנולד מהרגשת הריחוק, נקרא מרירות. זהו לא רגש עצבות ח"ו. עצבות היא מות, היא דבר רע, ומרירות היא משהו חי[מ]. מרירות היא כמו שאדם אוכל מרור – המרור הוא מאד חי, אבל הוא מר.

כתוב שבעולם היצירה קודם כל מרגישים את המרירות של הריחוק מה', מתכלית החיים, אבל יחד עם המרירות יש בעולם היצירה אור שמאיר. על עולם היצירה כתוב "יוצר אור"[מא], והאור שמאיר בעולם היצירה הוא אור של תקוה טובה. כמו שאדם רואה אור בקצה המנהרה – האור בעולם היצירה נותן לי תקוה טובה. אף על פי שאני מרגיש כמה שאני רחוק – אני מתמלא

לט. המילים **העתקה** ו־**העמקה** דומות זו לזו ומתחלפות בחילוף האותיות **ת־מ**, המתחלפות באי"ק בכ"ר. החילוף שלהן הוא בדעת של אי"ק בכ"ר – כל העתקה היא בדעת, במודעות, וכל העמקה היא העמקת הדעת דווקא. **העתקה־העמקה** משלימות ל־800, הרבוע הכפול של **כ**, כאשר ממוצע כל אות הוא **יסוד (כלל)**, העולה עד הדעת וממשיך ממנה את הטפה (שעה"כ ענין סוכות דרוש ה; פע"ח שער הלולב פ"ב). נמצא שהשלב הראשון של העליה תלוי בתיקון הברית, כמבואר בתניא פמ"ב (וראה באורך הקדמת סוד ה' ליראיו בהקדמה, ובשיעורים בסוד ה' ח"א עמ' כה) שקודם כל העמקת הדעת צריך לשוב מפגם הברית.

מ. תניא ריש פל"א.

מא. ישעיה מה, ז וברכה ראשונה דק"ש. ע"ח שמ"ד (סדר אבי"ע) פ"ד; פע"ח שער הק"ש פ"א. ובכ"מ.

תקוה שכן אוכל להגיע ליעד האמתי. אם כן, יש פה מרירות, שבעצם מביאה לידי תקוה טובה. אלו המילים בעולם היצירה.

נעשה חזרה, כי המילים הללו הן מונחים מיוחדים: קודם יש הזזה עצמית, העתקה מהמקום שלי והעמקה. אחר כך אני עולה פאזה – אני מגיע למצב בו מר לי מהריחוק, אבל אני מתמלא תקוה טובה שכן אצליח בע״ה להגיע ליעד.

בריאה: רוממות

אחר כך עולים עוד מדרגה, עוד עולם – מעולם היצירה, שהוא עולם של לב ורגש, עולים לעולם הבריאה, שהוא עולם של שכל. השכל הוא משהו מופשט, לשכל המופשט של עולם הבריאה, אליו אני מגיע עכשיו בעבודה שלי, קוראים ״שכלים נבדלים״ בלשון הרמב״ם[מב]. היות שהשכל של עולם הבריאה מופשט מההשגות והחיים המוכרים לי כתוב על עולם הבריאה ״בורא חשך״[מג], הוא חשך יחסית לאור התקוה שיש בעולם היצירה.

כמו שאמרנו, לכל עולם כאן יש מונחים מכוונים, מדויקים. מה הביטוי המדויק לחוויה של עולם הבריאה? ביטוי קצת מפתיע. אמרנו שעולם הבריאה הוא שכל, שיחסית לאור התקוה שבעולם היצירה הוא מופשט וחשוך, אבל יחד עם זאת הנפש מתרוממת – השכל מרומם את האדם. לכן המלה בה משתמשים הרביים, הצדיקים, לתיאור השלב השלישי של הניגון היא הרגשת רוממות בנפש.

על המשיח כתוב ״הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד״[מג]. מתוך שכל (״ישכיל״) הנפש מתרוממת (״ירום״). בהתרוממות הנפש אני ממש נשאב למעלה. יש משל בקבלה[מד] שיש עמוד חלול ששואב את הנשמה למעלה. באותו אופן, יש כח של התרוממות בשכל האמתי, השכל הטוב. כאשר אדם מתבונן בדברי תורה, בפנימיות התורה, נשמתא דאורייתא, הקבלה, החסידות

מב. מורה נבוכים ח״א פמ״ט.

מג. ישעיה נב, יג.

מד. חגיגה יב, ב; זהר ח״ב רעא, א; ספר הבהיר סימן קב. ראה כש״ט אות א (אגרת הבעש״ט). ובכ״מ.

– הנפש שלו עולה, נשאבת בעמוד החלול. שוב, הוא חווה התרוממות – רוממות הנפש.

בשביל להגיע ליעד האמתי, שהוא השלב הרביעי, חייבים את הרוממות הזאת. מצד אחד, קודם הייתי במצב שאני צריך לזוז מהמקום שלי, לעבור דירה לגמרי; אחר כך היה לי מר כמה שאני עדיין רחוק, אבל עם תקוה טובה של האור בקצה המנהרה. אבל מצד שני כעת צריך רוממות – להפוך את ה־**מר** ל־**רם**[מה] – עכשיו אני מתרומם לקראת השלב האחרון.

אצילות: עליצות הנפש

הכי מפתיע כאן בתיאור, במונחים של הרביים בתיאור הניגון הזה, הוא השלב האחרון, שנקרא עולם האצילות. אצילות היא מלשון "אצילי בני ישראל"[מו] – אצילים ברוח. המושג בו מתארים את החוויה של עולם האצילות היא 'עליצות הנפש'. מאד מענין שאת המלה הזו, עליצות, לא מוצאים כאשר קוראים את כל ספרי חסידות חב"ד – ספר התניא, ספר היסוד, וגם שאר ספרי אדמו"ר הזקן, בעל הניגון הזה, כמו תורה אור וליקוטי תורה. לא משתמשים במלה הזו. זהו גם סימן יפה שבנגינה מתגלות חוויות שאין בדבור ואפילו לא בכתיבה.

שוב, מילה מאד מיוחדת – עליצות[מז]. מוזיקה היא בכלל רגישות לצלילים, וברור שהצליל של המילים עליצות ואצילות הוא דומה, מעין לשון נופל על לשון.

מה. בסוד "אתהפכא... מרירו למיתקא" (ע"פ זהר ח"א ד, א). **מר־רם** בגימטריא **עמלק** – רוממות הנפש מורגשת כאשר כאשר זוכים ל"אין שמחה כהתרת הספקות" (מצו"ד למשלי טו, ל) במחיית **עמלק**, בגימטריא **ספק**, והיינו השמחה של פנימיות הבינה המקננת בעולם הבריאה.

מו. שמות כד, יא.

מז. **עליצות** – בגימטריא **רות** ("אמה של מלכות") – היינו **עלי־מלכות** (על דרך "עלי באר", **עלית** בארה של מרים, לשון מרירות) – עלית המלכות עד טעם עליון, בסוד הטעם הראשון בטעמי המקרא, זרקא, תנועה של הזזה עצמית הזורקת את המלכות כלפי מעלה, עד לכתר עליון (ראה זהר ח"א כד, א), וד"ל. במספר קדמי **עליצות** עולה 2496 (676, **ליצו**, בתוך 1820, **עת!**) – **הוי'** פעמים **סוד הוי'**.

עבודת הצדיקים

המדקדקים מסבירים[מח] שבתנ"ך יש שלשה שרשים שהם בעצם אותו דבר, חילוף אותיות הבאות מאותו מוצא בפה, מוצא השינים – **עלץ, עלז ו־עלס**. משלשתם הכי שכיח בתנ"ך הוא שרש **עלז**. אם נאמר בדיוק, שרש **עלז** – עליזות – חוזר עשרים וחמש פעמים[מט]. השני הוא שרש **עלץ** – עליצות – שחוזר רק תשע פעמים[נ]. השרש שמופיע הכי פחות הוא **עלס** – מופיע רק שלש פעמים[נא]. יש בענין הרבה רמזים שלא נאריך בהם כאן עכשיו. בכל אופן, יש פה שלש מילים שלפי פשט הן אותו דבר. אדמו"ר הזקן והרביים אחריו בוחרים דווקא בביטוי עליצות הנפש – עם **צ**, במקום **ס** (**עלס**) או **ז** (**עלז**). בהרבה מפסוקי העליצות בתנ"ך שרש **עלץ** הולך יחד עם **צדיקים**. למה אני מדגיש זאת? כי העולם הזה, עולם האצילות – שכעת רוצים להגיע אליו, היעד שלנו – הוא עבודת הצדיקים.

מתי אדמו"ר הזקן חיבר את הניגון ארבע בבות? כתוב[נב] שהוא חיבר אותו כאשר עדיין היה תלמיד אצל רבו המובהק, הרב המגיד ממעזריטש. הוא ישב שם יחד עם שאר התלמידים, הצדיקים הגדולים, כמו רבי לוי יצחק מברדיטשוב, הרבי ר' אלימלך, הרבי ר' זושא ושאר הצדיקים – הם היו מבוגרים ממנו, הוא הצעיר בין תלמידי המגיד. בשנים הללו, בתחלת שנות העשרים שלו, הוא חיבר את הניגון הזה. הרבה יותר מאוחר, כשהוא כבר נעשה מנהיג של עם ישראל – הרבי הראשון של חב"ד – הוא שיפץ ושיפר את התנועה האחרונה, התנועה של עולם האצילות, שהיא כבר משהו אחר לגמרי. לפני כן יש תנועות עמוקות של דבקות וגעגועים, אבל כשהניגון

מח. רש"י ומצודות איוב כ, יח; מצודות דהי"א טז, לב.

מט. ש"ב א, כ; ישעיה ה, יד; יג, ג; כב, ב; כג, ז ו־יב; כד, ח; לב, יג; ירמיה יא, טו; טו, יז; נ, יא; נא, לט; חבקוק ג, יח; צפניה ב, טו; ג, יא; ג, יד; תהלים כח, ז; ס, ח; סח, ה; צד, ג; צו, יב; קח, ח; קמט, ה; משלי כג, טז.

נ. ש"א ב, א; חבקוק ג, יד; תהלים ה, יב; ט, ג; כה, ב; סח, ד; משלי יא, י; כח, יב; דהי"א טז, לב.

נא. משלי ז, יח; איוב כ, יח; לט, יג.

נב. אג"ק מוהריי"צ ח"ב אגרת תסא עמ' ריט.

מגיע לאצילות הוא הופך לעליצות, לשמחה עצומה[נג] – לא סתם שמחה, אלא שמחה מיוחדת, שמחה רבה, שמחה שלמעלה מטעם ודעת. יש שמחה שעדיין אפשר להבין למה אני שמח כאן, אבל עליצות – להיות עליץ – זו שמחה מסוג אחר לגמרי. את החלק הזה הוא חיבר סופית דווקא בתור צדיק הדור, כשהוא הגיע להיות רבי בפועל. זהו גם סימן מהו עולם האצילות, שכאן הוא אציל.

כתוב[נד] שהוא בעצמו, מרוב התפעלות פנימית־נפשית, לא היה מסוגל אפילו לכתוב את כל המלה אצילות. לכן בספר התניא שלו הוא רק כתב בקיצור, שם גרש בשביל לסמן שזו המלה אצילות. שוב, אצילות כאן היא עליצות, שמחה עצומה, וגם בתוך השמחה – לא סתם כמו ניגון שמחה, אלא שמחה שמרגישים את כל העומק, את כל הגעגועים, את כל הדבקות שהיו עד כה, ובכל אופן הוא שמח, פורץ. את החלק האחרון מתחילים לשיר איטי יחסית, אבל ככל שממשיכים לשיר הקצב נעשה יותר ויותר קצב מהיר והניגון יותר ויותר שמח, עד שעולה למעלה לגמרי מטעם ודעת. זו העליצות של החלק הרביעי, התכלית של הניגון. סימן שבאמת תכלית העבודה שלנו בעולם הזה היא להיות עליצים, להגיע לעליצות של "שמחו צדיקים בהוי'"[נה].

"עלץ לבי... רמה קרני"

נוסיף עוד משהו שנותן כאן הרבה גשמאק: אמרנו שבאופן מפתיע עולם הבריאה נקרא רוממות ועוד יותר מפתיע שעולם האצילות נקרא עליצות. מאיפה צמחו הביטויים הללו?!

יש עשר שירות בתנ"ך[נו], שאחת מהן היא שירת חנה, אם שמואל הנביא, שמואל הרמתי, עליו כתוב שהוא שקול כנגד משה ואהרן[נז]. כתוב[נח] שמשה היה מנגן בכל מיני ניגון – נשמה כללית שמנגנת את הניגון של כל אחד. רבי

נג. **עליצות שמחה עצומה** עולה מה פעמים הוי'.
נד. לוח "היום יום" י' חשון.
נה. תהלים צז, יב.
נו. תרגום לשה"ש א, א.
נז. ברכות לא, ב; רש"י על במדבר טז, ז.
נח. זהר ח"ב קיד, ב. ראה נגינה לאור החסידות (לייבמן) עמ' 230 ובנסמן שם בהערה 36.

אמתי הוא נשמה כלליתנט ולכן הוא יודע לנגן את הניגון של כל אחד. לכל אחד יש את הנשמה שלו ואת הניגון שלו ורבי שיודע את הניגונים של כולם יכול גם לחבר ניגונים מתאימים, שמגלים ומוציאים את הנשמה של כל אחד ואחד.

אחרי שחנה התפללה ובכתה וזכתה להוליד את שמואל הנביא היא אומרת את שירת חנה, והיא פותחת את השירה שלה במלה "עלץ"ס. זו הפעם הראשונה ("הכל הולך אחר הפתיחה"סא), ובהחלט אפשר לומר שגם הפעם העיקרית, בה מופיע השרש **עלץ** בתנ"ך. אם כן, עליצות היא שמחה של לידה מחדש, של מעבר למציאות חדשה לגמרי, על דרך "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי"סב. זו פתיחת שירת חנה, שהיתה עקרה ואז 'נולדה מחדש' כאמא לאחר שילדה.

בכל אופן, אחרי שהיא פותחת "עלץ לבי בהוי'" היא ממשיכה "רמה קרני בהוי'". כאן יש מקור מובהק לשתי המילים שהרבּיים השתמשו למדרגות הללו, עליצות בעולם האצילות – עליצות הנפש, שמחה פורצת, שמחה למעלה מטעם ודעת – ורוממות הנפש בעולם הבריאה. "עלץ לבי בהוי' רמה קרני בהוי'" – **י־ה** של שם הוי' ב"ה, "הנסתרת להוי' אלהינו"סג.

עד כאן ההסבר המקובל, עם קצת תוספת שהוספנו, לארבע המדרגות – הזזה־תקוה־רוממות־עליצות – שכנגד ארבעת העולמותסד. לכן קוראים לניגון ארבע בבות.

נט. ראה לב לדעת מאמר "וצדיק יסוד עולם" פ"ב; מלך ביפיו מאמר "נשמת רשב"י".

ס. ש"א ב, א.

סא. ע"פ פרקי דרבי אליעזר פמ"ב.

סב. יבמות כב, א.

סג. דברים כט, כח.

סד. **הזזה תקוה רוממות עליצות** עולה 1833 (ג"פ **תורה**, יג"פ **מצוה**), **אצילות בריאה יצירה עשיה** עולה 1455 (ההפרש הוא **חשמל**) והממוצע ביניהם הוא 1644, **יב** פעמים **קבלה** (כך שביחד הם עולים **כד** צירופי **קבלה**), "**ואהבת את הוי' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך**" (דברים ו, ה).

לסיכום:

בבא ראשונה	עשייה	הזזה עצמית / העתקה / העמקה
בבא שנייה	יצירה	מרירות, תקווה
בבא שלישית	בריאה	רוממות
בבא רביעית	אצילות	עליצות הנפש

ג. השמעת הקול הבלתי-נשמע

ניגונים – ביטוי הקול הפנימי

נחזור ונסיים עם ההתחלה: אמרנו שתפקיד הניגון בכלל להיות קולמוס הנפש – הקולמוס שכותב את הרגש, החוויה הפנימית ביותר של נשמת היהודי. יש ביטוי בזהר הקדוש, ספר היסוד של הקבלה, שיש "קלא פנימאה דלא אשתמע" ויש "קלא פנימאה דאשתמע"[סה] – שני סוגים של קול פנימי.

שוב, הניגון הוא הקול הפנימי של הנפש וככל שהניגון יותר עמוק ומכוון הוא מבטא קול יותר פנימי. מה מיוחד בניגונים שחברו הצדיקים בעצמם, הניגונים של הרביים? הם מגיעים לקול יותר עמוק ויותר פנימי בנשמה. כלומר, אם כל ניגון טוב ויפה, ניגון שחסידים נוהגים לשיר בהתוועדויות, מסוגל לבטא את הקול הפנימי הנשמע, אזי הניגונים המיוחדים של הרביים, הניגונים המכוונים מגיעים אל הקול הפנימי הלא נשמע. במיוחד הניגון הזה, ארבע בבות, מגיע כל כך עמוק שהוא מוציא מהלא־מודע, מהעל־מודע לגמרי, את ה"קלא פנימאה דלא אשתמע", ונותן לו ביטוי[סו] – הוא מגלה גם

סה. ראה זהר ח"א נ, ב.

סו. "**קלא פנימאה דלא אשתמע**" ועוד **ארבע בבות** עולה 1846 – **הוי**' פעמים **עא** (**עב** ד־**מה**, שם הוי' הפשוט יחד עם שם **הוי**' במילוי **מה**, סוד "ז"א בעתיקא אחיד בתליא" ועד ל"ז"א ועתיקא כולא חד", וד"ל). רק "**קלא פנימאה** [דלא אשתמע]" ועוד **ארבע בבות** עולה בדיוק 1000 – אלף אורות של מתן תורה (וראה עוד לקמן הערה פה

הקול הפנימי שלא נשמע. זהו גילוי של משיח, שבא לדרוש טעמי תורה, כמו שאמרנו.

אם כן, צריך טפה להתבונן ולהבין מהו ה"קלא פנימאה דלא אשתמע", הקול הפנימי שלא נשמע, לעומת "קלא פנימאה דאשתמע", הקול הפנימי שכן נשמע. בכלל, אולי יש עוד מדרגות של קול? כל הענין של ניגון הוא קול – קול ערב, כמו שכתוב בשיר השירים "כי קולך ערב"[סז]. יש ביטוי של האור החיים הקדוש[סח] (שגם הרבי מצטט[סט]) שיש **נעימות, עריבות, ידידות, מתיקות** – ר"ת **נעים**, "הנה מה טוב ומה נעים"[ע]. נעימה היא גם מנגינה ועריבות היא גם מנגינה. כשיש נעימות ועריבות יש גם ידידות (כח הניגון החסידי לקשר ולאחד את הידידים בהתוועדות רעים) ומתיקות (התגלות של "ומתוק האור"[עא]). הכל מתחיל מנעימות ועריבות, מקול ערב[עב].

יחוד קול־דבור

אכן, חוץ משני הקולות הפנימיים, שתי מדרגות של "קלא פנימאה" – קול פנימי בלתי־נשמע וקול פנימי נשמע – יש עוד שתי מדרגות: יש קול סתם, שהוא לא קול פנימי, אלא פשוט קול – כמו שאני מדבר עכשיו בקול. הקול הזה – עליו כתוב "קול יעקב"[עג], כמו שתכף נסביר יותר – מתחבר עם הדבור, הוא קול לצורך הדבור.

), סוד נשמת מורנו **ישראל בעל שם טוב** (והיינו הקשר העצמי בין הבעל שם טוב לאדמו"ר הזקן), כנודע.

סז. שה"ש ב, יד.

סח. אוה"ח ריש אחרי מות.

סט. ראה לדוגמא לקו"ש חל"א פורים שיחה ב.

ע. תהלים קלג, א.

עא. קהלת יא, ז. והיינו התגלות "האור כי טוב" (בראשית א, ד) בלידת משה רבינו – "ותרא אֹתו כי טוב הוא" (שמות ב, ב), כאשר התמלא הבית כולו אור (סוטה יב, א) – היודע לנגן בכל מיני ניגון, כדלקמן בפנים.

עב. **קול ערב** עולה ג"פ **קול** – כדלקמן בארוכה בסוד שלש מדרגות קול, קול גלוי ועוד שתי מדרגות קול פנימי – בהיות ש־**ערב** עולה **קול־קול**, וכן עולה קול במילוי, **קוף וו למד** (היינו שחלק המילוי שוה לשרש).

עג. בראשית כז, כב.

הדבור מורכב מ־**כב** אותיות, מאלף עד תיו, והבעל שם טוב, מחולל החסידות, אומר שלפני האות **א** יש עוד **א** שהיא עצם הקול. זהו הסוד שמכוונים לפני או תוך כדי תקיעת שופר בראש השנה[עד] והוא קשור גם לכוונות הטבילה במקוה[עה]. בצורה קצת מפתיעה, כוונת תקיעת השופר היא גם כוונת הטבילה במקוה – שתיהן נועדו לגלות את ה־**א** שלפני ה־**א**, הקול שלפני ראשית הדבור.

צריך לעשות יחוד בין הקול והדבור. כל הקבלה היא לעשות יחודים, לחבר בין נשמות ובתוך הנשמה גופא לחבר בין הממדים השונים של הנשמה. היחוד היסודי של הקבלה, יחוד יעקב־רחל, נקרא יחוד קול ודבור[עו]. כמו שאמרנו קודם, הדבור הוא קולמוס הלב והנגון הוא קולמוס הנפש וצריך לחבר ביניהם. בן אדם נקרא מדבר, יש לו קול, והוא צריך לחבר קול ודבור[עז]. בכל אופן קול ודבור הם שתי דרגות שלמטה משני הקולות הפנימיים.

סוד הוי׳

כלומר, בעצם יש כאן ארבע מדרגות (שגם הן כנגד ארבע בבות):

יש שתי מדרגות שנקראות ״הנסתר׳ להוי׳ אלהינו״ – ״הנסתר׳״ הן משהו פנימי, שהוא רק ״להוי׳ אלהינו״, הוא לא נשמע בפשטות – הקול הפנימי שלגמרי לא נשמע וגם הקול הפנימי שלמרות שהוא פנימי כן אפשר לשמוע אותו. הקול הפנימי שנשמע הוא קול שנשמע לאדם עצמו אך לא נשמע

עד. סידור עם דא״ח ד״ה ״להבין ענין תקיעת שופר (עפ״י כוונת הבעש״ט ז״ל)״ (רמד, ג).

עה. שם ד״ה ״כוונת המקוה מהבעש״ט ז״ל״ (קנז, א).

עו. ראה זהר ח״א נ, ב; ח״ג רכח, ב; ע״ח ש״ד (אח״פ) פ״א.

עז. על פי המבואר בפרק א, שכח היחוד בין המדרגות הוא המשכת העדן־העדינות מהאצילות, ככל שקול האדם עדין יותר כך מתעצם יחוד הקול והדבור, בסוד ״וארח צדיקים כאור נגה הולך עד נכון היום״, מהקול השקט־הנוגה עד לביטוי מלא בדבור. והרמז: **קול־דבור** עולה ו״פ **חן** (**נגה**) העולה ״**הולך ואור עד**״ (הבא בהמשך ל״**וארח צדיקים כאור נגה**״ העולה יג – **חן־נגה** במ״ק – פעמים **חן**, סה״כ עד כאן **חוה** פעמים **חן**), ודוק.

לזולתו. אחר כך יש קול סתם, שגם הזולת יכול לשמועעח, שמתחבר ומזדווג עם הדבור – שתי מדרגות גלויות, "והנגלת לנו ולבנינו", שכנגד וה שבשם.

דבור הוא המלכות, האשה, והקול הוא הגבר, האיש. מעליהם יש שותף שלישי שמחבר אותם, שגם שם בו יש שתי מדרגות, שני שלבים, "הנסתרת להוי' אלהינו". השכל, עולם הבריאה, הוא הקול הפנימי הנשמע ומה שלמעלה מהשכל, עולם האצילות, הוא הקול הפנימי שלא נשמע. מדות הלב, הרגש, הן הקול. המעשה, שהוא העיקרכט, הוא הדבור. חז"ל אומרים "עקימת שפתיו הוי מעשה"עט – מאמר חז"ל מאד חשוב, שמובא כמה פעמים בתניאפ. כשאני מדבר אני עושה משהו, השפתים עושות, זזות, יש פה הזזה (המדרגה של עולם העשיה, כנ"ל).

שוב, יש קול פנימי בלתי־נשמע, יש קול פנימי נשמע ויש קול ודבור. לשתי המדרגות "הנסתרת", הקול הפנימי שלא נשמע והקול הפנימי שנשמע, יש עוד מונח חשוב בקבלה – סוד החשמל. זו המלה הכי סודית בקבלה, שחוזרת שלש פעמים בנבואת יחזקאלפא, במעשה מרכבה. איך חז"ל דורשים אותה? "עתים חשות עתים ממללות"פב – "חש" היינו שתיקה ו"מל" היינו דבור. שתי הבחינות של חש־מל הן שתי הבחינות העליונות – הקול הפנימי שאינו נשמע הוא החש והקול הפנימי שנשמע הוא המל. יש מדרגה בה יש "חש" ו"מל" יחד. למטה יש "עת לחשות ועת לדבר"פג אבל למעלה אפשר לשתוק ולדבר יחד, העלם וגילוי בעת ובעונה אחת (בסוד "קול דממה דקה"פד ששמע אליהו בהר חורב, ד"תמן אתי מלכא"פה, גילוי עצמותו יתברך). זו החוויה למעלה,

עח. הקול הנשמע לזולת הוא "אור המאיר לזולתו" (המתחיל מה־ו שבשם), שבשרש היינו אור אין סוף הממלא כל עלמין; הקול הנשמע רק לאדם עצמו הוא "אור המאיר /לעצמו", שבשרש היינו אור אין סוף הסובב כל עלמין; הקול הפנימי הלא נשמע (גם לעצמו, הלא־מודע לגמרי) הוא בשרש סוד העלם עצמי של אור בעצמו המאור, וד"ל.

עט. ב"מ צ, ב.

פ. לקו"א פל"ז; פנ"ג; אגה"ק כט; קו"א ב.

פא. יחזקאל א, ד; שם פסוק כז; ח, ב ("חשמלה").

פב. חגיגה יג, ב.

פג. קהלת ג, ז.

פד. מלכים־א יט, יב.

פה. ברכות נח, א.

בעולם האצילות (בו או״א עילאין הם חש־מל), כשהקול הפנימי הנשמע נכלל לגמרי בקול הפנימי הלא נשמע, הוא בטל במציאות בלי תחושת ישות נפרדת. אבל כאשר יורדים יש חלוקה לשתי בחינות, חש בעולם האצילות (חכמה, **י**) ומל בעולם הבריאה (בינה, **ה** עילאה). אם כן, יש חש־מל ואחר כך קול־דבור. זו עוד רביעיה חשובה[פו]:

י	קלא פנימאה דלא אשתמע (חש)
ה	קלא פנימאה דאשתמע (מל)
ו	קול
ה	דבור

״הקֹל קול יעקב״

אמרנו שסתם קול, הקול שנשמע לזולת, נקרא ״קול יעקב״ – יעקב הוא בתפארת, ה־ו שבשם הוי׳. אבל לא כתוב רק ״קול יעקב״ אלא ״הקֹל קול יעקב״ – קודם כל ״קֹל״ חסר ואחר כך ״קול״ מלא. יש לכך כמה פירושים[פז], אבל לענייננו זהו המקור של המושג קול הפנימי בכלל. מי אמר ״הקֹל קול יעקב״? יצחק אבינו. יעקב בא ודבר כאילו הוא עשו, אבל יצחק שומע שהקול הוא של יעקב. היום מזהים אנשים לפי הקול שלהם, כידוע, עוד יותר טוב מטביעת האצבע שלהם. הקול הוא הביטוי של הדבר הכי עמוק בנפש.

״הקֹל״ הראשון, ״קֹל״ חסר, הוא הקול הפנימי. בפרט הוא הקול הפנימי הנשמע, שכנגד **ה** עילאה שבשם. אמנם הוא מצטרף לקול הפנימי שלא

פו. וכמה רמזים: **קול קול קול דבור** עולה **כתר** (**תרך** עמודי אור וכו׳). **קול פנימי קול פנימי קול דבור** עולה 1000, סוד אלף אורות של מתן תורה, שנלקחו ממשה בחטא העגל וחוזרים אליו בכל שבת, בסוד ״ישמח [עליצות] משה״, כנודע (ספר הליקוטים פרשת כי תשא; ״**ישמח משה**״, אותיות **משיח־משה**, עולה **יחידה** במשולש) **קול פנימי־חש קול פנימי־מל קול דבור** עולה 1378, **בן** במשולש (סוד ״ויקרא [בקול] **הוי׳ הוי׳**״ שלפני י״ג מדה״ר).

פז. מגלה עמוקות תולדות ד״ה ״ויהי כי זקן״ ורנ״ב אופנים על ואתחנן אופן קצא (תקון **קל** שנים שפגם אדה״ר); מאור ושמש וישלח ד״ה ״וישלח יעקב מלאכים״ (הב׳). וראה תולדות יצחק תולדות ד״ה ״ויאמר יעקב״ (שלא לשמה ולשמה). ועוד.

נשמע, בסוד חש־מל כנ״ל, אבל שומעים את ״הקל״ (עם ה הידיעה), קול מורגש שמנוגד ל״הידים ידי עשו״ – הוא חסר ו כי הוא קול פנימי ונוספת לו ה כי הוא כנגד ה עילאה. אחר כך יש ״קול״, מלא ו – כנגד ה־ו שבשם – שהוא קול רגיל שמתחבר עם הדבור. כמו שרש״י מפרש שמדובר כאן על תוכן הדבור, לא על צליל הדבור.

בחסידות מבוארפח ש״הקל״ חסר היינו קול תפלה – קול חשאי שלא נשמע לזולת, אך כן מודע־נשמע לאדם עצמו, כמאמר חז״ל ״השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיך״פט. כך מוסבר שיחד עם הרגשת רוממות המושכל של עולם הבריאה יש גם השתפכות הנפש בתפלה. כתוב שתחושת־עבודת הבבא השלישית היא רוממות והשתפכות הנפש – היינו תפלה חב״דית מתוך התבוננות (שהיא תפלת עשיר, כמו שהסברנו לאחרונהצ).

רביעיה בנגינה

הסברנו את העליה של ד׳ בבות בארבעת העולמות וגם ארבע מדרגות של קול ודבור. גם בעצם הנגינה יש רביעיה, ארבע בבות. מה הרביעיה בכלל במוזיקה? זהו כלל גדול במוזיקהצא:

כאשר מנגנים ניגון חסידי או סתם ניגון, בפה או בכינור, שומעים בעיקר את המנגינה. בכינור אפשר לעשות גם הרמוניות, אבל העיקר הוא המנגינה עצמה, מה שנקרא המלודיה. כשאני מנגן על פסנתר הנגינה היא בשתי ידים,

פח. תו״א פה, ג; שפת אמת לפסח תרנ״ב ד״ה ״הא לחמא״. וראה פירוש הרא״ש ומנחת שי עה״פ, ע״פ פתיחתא דאיכה רבה אות ב (וראה גם זהר ח״ב נח, ב). זהר ח״א רי, א.

פט. ברכות טו, א. אכן, על פי קבלה בתפלה עצמה – תפלת העמידה, תפלת האצילות – אל לו לאדם להשמיע את תפלתו אפילו לאזניו שלו (זהר ח״א רי, א), היינו שבעולם האצילות הקול הפנימי הנשמע נכלל לגמרי בקול הפנימי שאינו נשמע, כנ״ל בפנים, ורק בתפלת הבריאה, ״שמע ישראל״, האדם משמיע לאזני עצמו את תפלתו (וראה באורך ובעומק שיעור ח״י טבת תשס״ד – השיעור הראשון משיעורי כוונת התפלה – העתיד לראות אור אי״ה בספר שפתי תפתח).

צ. שיעור ליל שבת ויצא (נדפס בגליון וישלח) השתא.

צא. ראה עלון גל עיני גליון 13 עמ׳ 10.

המנגינה היא עם הרמוניה ועוד דברים. לחסיד חשובה בעיקר המלודיה – הדיוק בעצם המנגינה.

מי שמכיר טפה את חכמת המוזיקה יודע שחוץ מהמלודיה – עצם המנגינה – יש מה שנקרא counterpoint, קונטרפונקט בשפה המדוברת – הניגוד, הקאנון. הקונטרפונקט הוא כבר מאד שכלי – מי שמכיר קצת את ההיסטוריה של המוזיקה יודע שזה מה שבעלי השכל עשו הכי טוב. הקונטרפונקט לעומת המנגינה עצמה הוא "עזר כנגדו"[צב], כמו איש ואשה במצב האידיאלי של שלום בית – י־ה.

אחר כך יש הרמוניה, שהיא כבר הרבה יותר נמוכה – כל אחד יכול לעשות הרמוניה – והיא ביטוי של הרגש. כמו שיש אבא ואמא, המנגינה והקונטרפונקט, ה"עזר כנגדו", יש הרבה ילדים שעושים שמח, ובמצב הטוב יוצרים בתוך הבית הרמוניה, קולות מגוונים, תפארת. הרמוניה היא תפארת – הרבה גוונים במזיגה נכונה, זהו הביטוי. כמו שפתחנו, ניגון הוא גוונים שונים ביחד, כנגד ה־ו של שם הוי׳.

בסוף המלכות היא הקצב. יעקב אבינו אמר "ואני אתנהלה לאטי... ולרגל הילדים"[צג] – כשיש משפחה גדולה, הרבה ילדים, צריך את הקצב הנכון של הבית, שהכל יעבוד טוב.

נחזור: אמרנו עכשיו כלל גדול, שבמנגינה בכלל יש ארבע מדרגות. בדרך כלל כשאנחנו יושבים יחד ושרים שיר, מנגינה מכוונת של החסידות, יש רק שני דברים – מלודיה וקצב. לפי הקבלה המלודיה עצמה היא ה־י של שם הוי׳, האצילות, והקצב הוא המלכות, ה תתאה של שם הוי׳, בסוד "הוי׳ בחכמה יסד ארץ"[צד]. אם יש הרכב קצת יותר רציני, מקהלה[צה] ששרה או

צב. בראשית ב, יח.

צג. בראשית לג, יד.

צד. משלי ג, יט.

צה. יש קשר פנימי בין **קהל** (השרש של מקהלה) ל־**קול** – דווקא הקהל מגלה את שתי דרגות הניגון האמצעיות, שתי הקול הנשמעות במבנה דנן, בסוד "כונן שמים בתבונה" (ה־ה ב־**קהל** היא סוד ה עילאה שבשם). "**קהל ישראל**" (כמו בדברים לא, לא: "וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תֻּמם") עולה **הוי׳** ברבוע, תכלית השלמות

שמנגנים בכלים, יש גם את שתי המדרגות שבאמצע – הקונטרפונקט, שכנגד **ה** עילאה, השכל, וההרמוניה, שאם היא יפה היא תפארת, ה״ו שבשם:

י	מלודיה
ה	קונטרפונקט
ו	הרמוניה
ה	קצב

ארבע בבות – תשובה וגילוי משיח

אם כן, מה שעשינו עכשיו בקיצור: דברנו על הארבע בבות, דברנו על שתי הבחינות של הקול הפנימי שבנפש שהניגון בא לבטא. דבור מבטא את הקול סתם, אבל ביטוי שתי המדרגות העליונות – הקול הפנימי שלא נשמע והקול הפנימי שנשמע, החש־מל – הוא תפקיד הניגון.

על שלש בחינות הקול אנחנו אומרים ״ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזרה״[צו]. בסידורים כתובות מעל המלים ״ותשובה ותפלה וצדקה״ המילים **צום־קול־ממון**, שכולן שוות בגימטריא **קול**, כידוע[צז]. קול סתם, שנשמע לזולת, הוא צדקה – השפעה לזולת. הקול הפנימי הנשמע הוא קול תפלה, ״הקֹל״, כנ״ל. אבל הקול הפנימי שאינו נשמע גם לאדם עצמו הוא נעלם לגמרי – בצום־צמצום (סוד האות י בשם הוי׳[צח]) – ואליו אפשר להגיע רק על ידי תשובה במדרגה העליונה שלה (תשובה עילאה מאהבה רבה).

המיוחד בניגון מכוון שמחבר רבי, ובמיוחד הניגון המכוון הזה – ארבע בבות – שהוא מגיע גם לקלא פנימאה דלא אשתמע, לקול הפנימי שלא

וההתכללות של אותיות שם הוי׳ ב״ה. **ישראל** אותיות **שיר־אל** (תקו״ז י), כח נגינה מיוחד, כפי שנקרא דוד ״נעים זמִרות ישראל״ (שמואל־ב כג, א; ר״ת של הביטוי אותיות **זין**, האות האומרת ״זמרות ישראל **נגן**״).

צו. נוסח התפלה לימים נוראים (ע״פ ירושלמי תענית פ״ב ה״א).

צז. דבש לפי מערכת ז אות ח.

צח. תניא אגה״ת פ״ד. ובריבוי מקומות.

נשמע, שהוא בעצם קול אחר לגמרי, קול חדש. כמו שיש "אור חדש על ציון תאיר"[צט] יש קול חדש[ק]. מי ישמיע אותו? משיח, שבא לדרוש טעמי תורה. על המשיח כתוב שהוא בא "לאתבא צדיקיא בתיובתא"[קא], בא לעורר את כולם בתשובה כזו שמגיעה אל הקול הפנימי הנעלם, שגם הצדיק ישמע את הקול הפנימי הבלתי־נשמע שבתוכו. אנחנו מאמינים ומחכים למשיח כל יום[קב], והמשיח האישי שלי – ניצוץ משיח שבתוכי – הוא הקול הפנימי שלא נשמע, והמנגינה הפנימית של הרבי מגיעה גם אליו ומוציאה אותו.

מנגנים את הניגון הזה לפי המסורת החב"דית רק בזמנים מיוחדים – זמני שמחה, זמני תשובה. הרבי הזקן, מחבר הניגון, אמר[קג] שהניגון הזה מסוגל לתשובה – לא סתם תשובה, אלא תשובה עילאה, מתוך עליצות, שמחה אמתית בנפש. שנזכה בזמנים המיוחדים לשיר את הניגון הזה מתוך תשובה ולגלות את המשיח שבנו, שהוא בעצם הקול הפנימי שלא נשמע.

אפשר לדרוש על כל זה את הפסוק שאנחנו אומרים פעמיים בכל יום – "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד"[קד]: "שמע ישראל" את הקול הפנימי שלך, תשמע ש"הוי' אלהינו", הקול הפנימי הנשמע (בחינה אמא־בינה, "אור המאיר לעצמו", "אלהינו" של כל האומה[קה], הקול הפנימי שנשמע לכלל ישראל), "הוי' אחד", הקול הפנימי הבלתי נשמע ("אחד האמת" שמתגלה דווקא בחכמה[קו]), "הוא ושמו אחד"[קז], שיתגלה רק לעתיד לבוא כאשר "והיה

צט. ברכת "יוצר אור" (נוסח אשכנז וספרד). וראה מאמר ד"ה "הרכבת אנוש לראשנו" להרה"צ ר' הלל מפאריטש (נדפס במגיד מראשית אחרית) ובסיום ביאורו להקדמת דרך חיים.

ק. עוד על "קול חדש" ראה שיעור מוצאי כ"ב חשון (נדפס בגליון חיי שרה) השתא. **קול חדש עולה חש־מל־מל** – תהליך של גילוי מה"קלא פנימאה דלא אשתמע", כנ"ל.

קא. ע"פ זהר ח"ג קנג, ב. הובא ונתבאר בלקו"ת שמיני עצרת צב, ב; שה"ש נ, סע"ב. ובכ"מ.

קב. הקדמת הרמב"ם לפרק חלק, היסוד השנים עשר.

קג. ראה ארבע בבות (לייבמן, כפ"ח תשע"ו) עמ' 23.

קד. דברים ו, ד.

קה. ראה שמות רבה נב, ה; פסיקתא דרב כהנא פ"א אות ג.

קו. תניא פל"ה בהגהה. ראה פלה"ר ד"ה "ואשה אחת" פ"ז (סא, ד).

קז. זהר חדש (מרגליות) מדרש הנעלם ב, ב (היינו העלם האור בעצמות המאור – כנ"ל הערה עז). וראה פרקי דרבי אליעזר פ"ג.

הוי׳ למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה הוי׳ אחד ושמו אחד״[קח], כאשר כל העמים יאמינו בה׳ ויקראו בשמו[קט]. האמונה היא הקול הפנימי ביותר, שבעולם הזה היא בגדר תענוג נעלם[קי], שרק משיח, שידרוש טעמי תורה, יגלה בשלמות.

ד. ארבע בבות בחתונה

ארבע בבות מלמעלה למטה

עד כה ביארנו את ארבע הבבות בסדר של עליה מלמטה למעלה: מעשיה עד אצילות, מהזזה עצמית עד עליצות הנפש. לפי הסדר הזה, הבבא הראשונה מקבילה לאות ה האחרונה שבשם הוי׳, הבבא השניה לאות ו, השלישית לאות ה הראשונה, והרביעית לאות י.

אבל אפשר גם לפרש בסדר אחר (״אור חוזר״ ביחס לפירוש הראשון), של ירידה מלמעלה למטה: הבבא הראשונה (שענינה הזזה עצמית) כנגד האות י, הבבא השניה (שענינה בטחון ותקוה) כנגד האות ה, הבבא השלישית (שענינה רוממות הנפש) כנגד האות ו, והבבא הרביעית (שענינה עליצות הנפש) כנגד האות ה.

ההתבוננות הרגילה מתאימה יותר לנגינת ארבע בבות בזמנים של התעלות, מועדים מיוחדים, שבהם רוצים לעלות מהעולם מלמטה למעלה. אבל ההתבוננות החדשה מתאימה יותר לחתונה[קיא], שהרי כאשר החתן והכלה מקימים בית הם במגמת ירידה והמשכה – החתונה היא כמו ירידה נוספת

קח. זכריה יד, ט.

קט. ראה רש״י עה״פ.

קי. ראה סה״מ תשי״ט ח״ב סוד״ה ״הפך ים ליבשה״; ספר הנפש פ״ד (עמ׳ עב) ובכ״מ.

קיא. חתונה היא משרש חתן, שחז״ל (יבמות סג, א) דורשים כירידה־נחיתה – ״חות דרגא וסיב איתתא״ (וגם הכלה, שעניינה עליה וכלות הנפש, היא בתנועה של ״עליה צורך ירידה״ דווקא, כמבואר באריכות בחתן עם הכלה ביאור קסג ועוד).

של הנשמה לגוף, כשהמטרה היא המשכת נשמות לעולם, מימוש השליחות המשותפת והקמת בית נאמן שיהיה "דירה בתחתונים"[קיב] לה' יתברך.

משפחה חסידית

ידוע שארבע אותיות שם הוי' ב"ה מכוונות כנגד ארבעת הפרצופים: אבא (י); אמא (ה); זעיר־אנפין, הבן (ו); מלכות, הבת (ה). כלומר, שם הוי' ב"ה הוא המבנה השלם של משפחה יהודית – אבא ואמא שמקיימים מצות "פרו ורבו"[קיג] בהולדת בן ובת[קיד] (לפחות, כאשר המצוה היא להרבות בנים ובנות).

אם כן, כששרים את ארבע בבות בדרך לחופה חושבים על המשפחה שעתידה לצמוח בע"ה מהחתונה הזו[קטו]: החתן־האבא מתחיל את הסיפור המשפחתי מתוך ההזזה העצמית שלו; הכלה־האמא מגלה את התקוה והבטחון שלה (שמסייעים גם להרגיע את האבא...). לאחר מכן מגיעים הבנים, עם רוממות הנפש שלהם, ולבסוף מצטרפות הבנות עם עליצות הנפש שלהן. זו עליצות הנפש העולה על כולנה ומשלימה את בניין הבית היהודי.

לסיכום:

בבא	עולם	שם הוי'	פרצוף/משפחה	הרגשה
ראשונה	אצילות	**י**	אבא	הזזה עצמית
שנייה	בריאה	**ה**	אמא	תקווה ובטחון
שלישית	יצירה	**ו**	זעיר אנפין (בן)	רוממות
רביעית	עשייה	**ה**	נוקבא (בת)	עליצות הנפש

קיב. תנחומא נשא טז.
קיג. בראשית א, כח; ט, א וז.
קיד. יבמות פ"ו מ"ו.
קטו. שהרי הסדר של "אור חוזר", המבואר כאן, נובע מחווית העתיד – כמבואר במ"א.

'בקיצור' – תובנות ונקודות 'עבודה':

- ניגון צריך להיות עדין – ניגון של גן עדן.
- את כל עצי גן עדן מגדלים על ידי תדרי שמחה וגעגועים.
- בכח ניגון שמחה לפרוץ את כל גדרי הנפש.
- ניגון הולך וגובר – משקט ואטי לחזק ומהיר, מרב־גוני ועמום לפשוט ובהיר, מקטנות מוחין לגדלות מוחין – "כאור נגה הולך ואור עד נכון היום"
- התפתחות הצדיק היא "ואֹרח צדיקים כאור נגה [פתיחות לריבוי גוונים בעבודת ה'] הולך ואור עד נכון [הזדהות עם הדרך האחת הנכונה לצדיק] היום [התכללות כל הגוונים באור הבהיר של הדרך האחת]".
- רחשי הלב מתבטאים בדבור אך עצם הנפש – "חלק אלוה ממעל ממש" – מתבטא בניגון.
- משיח ידרוש טעמי תורה – הוא יחבר את קולמוס הנפש (הניגון) עם קולמוס הלב (הדבור).
- יש לעלות ולרדת בסולם הנגינה – להגיע לאור הכי גבוה ולשתף בו את כל באי עולם.
- ראשית עבודת ה' היא 'הזזה עצמית', מתוך אי־שביעות־רצון ממקומי העכשווי, והעמקה בתפקידי בעולם כדי לדעת לאן להעתיק את מקומי הרוחני.
- מרירות מריחוקי מה' באה עם תקוה טובה שאוכל להתקרב.
- האור השכלי פועל רוממות בנפש.
- תכלית העליה היא עבודת הצדיקים – עליצות הנפש – שהיא חויה של לידה מחדש.
- רבי אמתי יודע את הניגון המיוחד של כל נשמה.
- כל ניגון יודע לבטא את הקול הפנימי הנשמע וניגון מכוון – ובפרט ארבע בבות – גם את הקול הפנימי שאינו נשמע.

- נעימות ועריבות הניגון מביאות לידידות בין המתוועדים ולמתיקות של גילוי האור.
- "הנסתרת" בנפש הן קול פנימי שלא נשמע (חש) וקול פנימי שנשמע (מל) "והנגלת" הן קול ודבור.
- התפתחות המוזיקה היא כמו משפחה: אבא (מלודיה) ואמא (קונטרפונקט) עם הרבה ילדים שקולותיהם יוצרים הרמוניה, כאשר כל הבית צריך לפעול טוב ובקצב נכון.
- הקול המופנה לזולת הוא צדקה, הקול שרק האדם שומע הוא תפלה והקול הפנימי הנעלם מתגלה בתשובה.
- משיח בא להחזיר את הצדיקים בתשובה – לגלות את הקול הפנימי הנעלם של הצדיקים.
- הקול הפנימי הבלתי־נשמע שבתוכי הוא המשיח הפרטי שלי.
- ארבע בבות מסוגל לתשובה ולהתגלות המשיח.
- "שמע ישראל [את קולותיך הפנימיים:] הוי' אלהינו [הקול הפנימי הנשמע רק לישראל] הוי' אחד [הקול הפנימי הנעלם, שיתגלה בביאת משיח לכל באי עולם]".
- ההסבר הרגיל של ארבע בבות הוא מלמטה למעלה, אבל בחופה מתאים להתבונן בארבע בבות מלמעלה למטה.
- ארבע בבות מכוונות כנגד המשפחה העתידה לצאת מהחתונה: האבא מתחיל בהזזה עצמית, האמא מצטרפת עם תקוה ובטחון, הבנים מביאים את רוממות הנפש, והבנות משלימות את בניין הבית היהודי עם עליצות הנפש.

ביאור ארבע בבות

מתוך שיעור יט כסלו תשע"ו

ארבע בבות – ניגון "קדש קדשים" של עליה בארבעה עולמות

עכשיו אנחנו מתקרבים לשיא של הנגינה – הולכים לנגן את הארבע בבות של אדמו"ר הזקן. אם קודם דברנו על "שיר השירים" ש"כל השירים קדש ושיר השירים קדש קדשים", כך במסורת החסידית יש ניגון אחד שהוא קדש קדשים – הניגון ב־ה הידיעה – אותו חבר אדמו"ר הזקן, בעל הגאולה, בעל התניא.

קוראים לניגון הזה ארבע בבות כי יש לו ארבעה חלקים. כל החויות הנפשיות, כל עבודת ה', היא שירה – הכל בא לידי ביטוי בניגון הזה. כל בבא, כל חלק, הוא כנגד עולם. בשירה אנחנו עולים מלמטה למעלה – מעולם העשיה לעולם היצירה לעולם הבריאה ועד לעולם האצילות. בעולם האצילות יש רק אחד יחיד ומיוחד, רק הקב"ה – בעולמות התחתונים יש הרגשת ה'אני', אבל למעלה אין אני, יש רק ה'. שם עיקר המקום בו יש נשיאת הפכים, שני הפכים בנושא אחד. בכל עולם מתארים חויה:

עולם העשיה – הזזה עצמית

לחויה של עולם העשיה קוראים 'הזזה עצמית' – שפתאום אדם זז עם כל התוקף מהמקום הקודם שלו, שם הוא יש ודבר נפרד בפני עצמו, מנותק מהקדושה. הוא זז בבת אחת ומהזעזוע נכנס למקום טוב, שעומד מול ה'. זו התנועה הראשונה, הבבא הראשונה של הניגון.

עולם היצירה – תקוה ובטחון

אחר כך הבבא השניה, כנגד עולם היצירה – קוראים לחויה בנפש תקוה ובטחון. האדם מתמלא תקוה טובה, שכמה שהיה רחוק מה׳ – כמו הפתגם החסידי הידוע ש״אם אתה מאמין שאפשר לקלקל תאמין שאפשר לתקן״. תמיד יש תיקון, בלשון החסידות ״אין מקרה אבוד״, תמיד אפשר לתקן – אז הוא בטוח בה׳ שאפשר לתקן. זו התנועה השניה – תקוה טובה ובטחון בה׳.

עולם הבריאה – רוממות הנפש

התנועה השלישית, כנגד עולם הבריאה, נקראת חוית רוממות הנפש – שפתאום מתגלה אצלו הטוב האמתי הפנימי שיש בו, שהיה מכוסה ונסתר, שמגלה שהוא יהודי ומה זה אומר להיות יהודי. יהודי יכול לחיות כל החיים ולא יודע מה היא הנפש האלקית שנמצאת בקרבו, וכאשר היא מתגלית הוא חווה חויה של רוממות עצמית. כמובן, זו רוממות חיובית – בלי שמץ של ישות וגאוה, רק פתאום הוא מתחבר לה׳.

עולם האצילות – עליצות הנפש

יש משהו יותר מרוממות עצמית? כן, זה עדיין רק עולם הבריאה, ראש העולמות התחתונים, אבל עדיין בגדר עולם תחתון. כשהוא מגיע לאצילות קוראים לחויה עליצות (לשון נופל על אצילות) הנפש – זה השחרור האמתי, הגאולה האמתית, גאולת י״ט כסלו. שהוא נגאל, ״פדה בשלום נפשי״, מכל המצרים וההגבלות של כל העולמות, של עצמו, מה שאני מגביל את עצמי. בלועזית קוראים למצב הזה אקסטזה אמתית של קדושה, ובלשון הקדש נקראת עליצות הנפש. זה בעולם האצילות, ואת זה שומעים טוב טוב כאשר ננגן את הניגון הזה. כשמגיעים לשיא שומעים את ה״ופרצת״ – **תשע״ו** בגימטריא ״**ופרצת**״ – שאדם פורץ את כל הגדרים ומוצא את עצמו יחד עם ה׳ לגמרי, ברשות היחיד של ה׳ (עולם האצילות היא ״רשות היחיד״ בעוד ששלשת העולמות התחתונים בי״ע הם ״רשות הרבים״).

נשיאת הפכים – לראות את הקולות

אף על פי שהשיא הוא להגיע לעליצות הנפש, אבל הכל תלוי בהתחלה, בהזזה העצמית של עולם העשיה. דברנו על נשיאת הפכים. יש נשיאת הפכים של חיבור חושים בנפש. תיכף נסביר יותר לגבי חושים. שני החושים הראשיים של הנפש הם ראיה ושמיעה. אפשר לחשוב שהשירה שייכת רק בחוש השמיעה, אבל כשמגיעים לעולם האצילות, לעליצות הנפש, חוש הראיה וחוש השמיעה מתחברים – כמו שהיה במתן תורה, "וכל העם רֹאים את הקולֹת". זו גם תופעה שאי אפשר לתפוס בשכל – כל רז אי אפשר לתפוס בשכל שלנו, אבל הוא קיים.

כשמגיעים להמשך כתוב "וירא העם וינֻעו ויעמדו מרחֹק" – מהפסוק הזה לקוח המושג הזזה עצמית. זה מתחיל מכך שיש חיבור ויחוד בין שני החושים הראשיים של ראיה ושמיעה (היינו שהפסוק מתחיל באצילות, ראית הקול, ומסיים בעשיה, הזזה עצמית, אך היינו בסוד מה שעולם האצילות הוא "אדם דעשיה", וד"ל).

גם כשאומרים "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד" זו לכאורה רק שמיעה, לשמוע, אבל כתוב שצריך לכוון ש"**שמע**" ר"ת "**שאו** מרום עיניכם [וראו מי ברא אלה]". לחוש השמע צריך לחבר את חוש הראיה – חוש הראיה מתלבש בתוך חוש השמיעה. כששרים ניגון אמתי, ניגון מכוון, ובפרט שיר השירים של החסידות (ניגון הארבע בבות של אדמו"ר הזקן), צריך לשאוף שלא רק נשמע אותו אלא נראה אותו – לראות את הקולות (וגם שנראה את בעל הניגון, אדמו"ר הזקן, בכבודו ובעצמו).
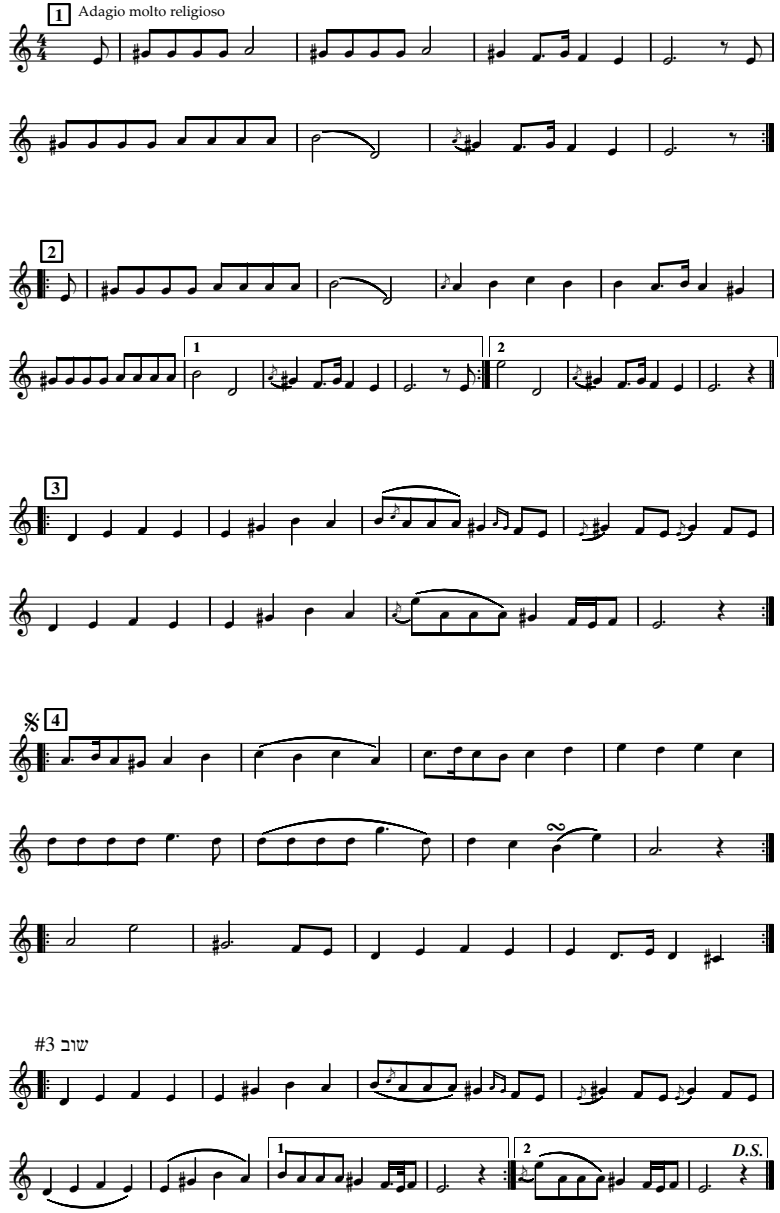
"נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן"

כשמתחילים לראות את הקול (בסוד "אצילות איז אויך דא") דבר ראשון קורית הזזה עצמית (היינו שסבת ההזזה העצמית בעולם העשיה היא משום ששם יש הארה של עולם האצילות. לעיל הוסבר שלמעלה, בעולם האצילות גופא יש מקום להזזה עצמית, סוד "אדם דעשיה", וכעת השלמנו את הביאור שהאצילות מאירה בעשיה ומניעה את ההזזה העצמית ששם – "נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן"), ואם יש הבסיס של הזזה עצמית כל שאר השלבים

קורים מעצמם – מגיעים לתקוה ובטחון, לרוממות עצמית חיובית, ובסוף ליציאה מכל הגבולות, לעליצות הנפש, השמחה האמתית – "שמחת עולם על ראשם" בביאת משיח צדקנו, **משיח** אותיות **יִשְׂמַח** ו־**יְשַׂמֵּחַ**.

אדמו"ר הזקן דרש את המשנה "כל בעלי השיר יוצאים בשיר ונמשכים בשיר" כי כל העליה וההמשכה של הנשמות היא בשיר. כל הסדר כאן הוא "יוצאים [ועולים מעולם לעולם] בשיר" – עליה בארבעת העולמות – ובסוף יש ירידה־חזרה של "ונמשכים בשיר". חוזרים בסוף החלק האחרון של הניגון, שכנגד עולם האצילות שבו מגיעים לעליצות הנפש, לעולם בריאה שבו חווים רוממות הנפש, אבל בהסבר של הרבי הקודם הוא אומר שחוזרים בסוף עד לעולם העשיה. "שיר" הוא עיגול (כפשט המשנה, קולר עגול על הצוואר) שחוזר שוב לאותה נקודה.

נוהגים לשיר קודם ניגון הכנה, אבל נקצר ונשיר רק חלק ממנו שזורם טבעי לתוך הארבע בבות. גם, מנהג החסידים שאחרי ניגון געגועים מיד עוברים – כעין נשיאת הפכים – לניגון שמח מאד. לכן בסוף ניגון ארבע בבות מחברים אותו עם אחד הניגונים הכי שמחים שיש בחסידות, ניגון של חסידי אדמו"ר האמצעי – הבן של בעל הגאולה.

תווי הניגון, עם מספור עבור ארבע הבבות. הבבא הרביעית היא הבבא ה"שמחה". מיד אחריה יש קטע מעבר שקט יותר, שחוזר בחלקו על הבבא השלישית, לקראת שירה חוזרת של הבבא הרביעית, בשמחה הולכת וגוברת.

אפשר להאזין כאן לניגון, עם החלוקה המדויקת לארבע בבות:
youtu.be/Qfog_xxw12A?t=854